

LATVIJAS REPUBLIKAS EKONOMIKAS MINISTRIJA
PATĒRĒTĀJU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS CENTRS

K.Valdemāra ielā 157, Rīgā, LV – 1013 ♦ tālr. (+371) 67388624 ♦ fakss (+371) 67388634 ♦ e-pasts: ptac@ptac.gov.lv

Rīgā

06.04.2010. Nr.21-04/2745-A-10

(..)

Par saņemto iesniegumu

Patērētāju tiesību aizsardzības centrā (turpmāk – *PTAC*) 2010.gada 6.janvārī saņemts Jūsu 2010.gada 6.janvāra iesniegums (turpmāk – *Iesniegums*) saistībā ar VA/S „Latvijas Hipotēku un zemes banka” (turpmāk – *Banka*) 2006.gada (..) noslēgto Aizdevuma līgumu Nr.(..) (turpmāk – *Līgums*).

Iesniegumā izteikts lūgums *PTAC* sniegt skaidrojumu par procentu likmes pieauguma tiesiskumu un papildnoteikumu iekļaušanu *Līguma* pielikuma Nr.3 grozījumu projektā (turpmāk – *Grozījumi*).

[1] *PTAC*, izvērtējot *Iesniegumā* minētos apstākļus, informē Jūs, ka attiecībā uz fiksētās procentu likmes pieauguma tiesiskumu pēc būtības līdzīga satura patērētāja iesniegumu saņēma 2009.gada februāra sākumā un attiecīgās lietas ietvaros *PTAC* pieprasīja *Bankai* sniegt skaidrojumu, kā arī lūdza Finanšu un kapitāla tirgus komisijai (turpmāk – *FKTK*), kas veic Latvijas banku, krājaizdevu sabiedrību, apdrošināšanas sabiedrību un apdrošināšanas starpnieku, finanšu instrumentu tirgus dalībnieku, kā arī privāto pensiju fondu uzraudzību, sniegt viedokli attiecībā uz *Bankas* rīcības tiesiskumu, palielinot līgumā noteiktās procentu likmes.

2009.gada 2.martā *PTAC* saņēma *FKTK* atbildi, kurā *FKTK* informēja, ka *Banka* norādītajā gadījumā ir tiesīga mainīt kredīta līguma nosacījumus attiecībā uz noteikto procentu likmi. Vienlaikus *FKTK* atzina, ka *Bankai*, mainot kredīta līguma nosacījumus, ir jāņem vērā arī klienta reālās spējas maksāt un ir jāpastāv kādai saprātīgai procentu likmju paaugstināšanas robežai, lai, palielinot procentu likmes atbilstoši tirgus situācijai, tomēr nepasliktinātos klienta finanšu stāvoklis, kurā nav ieinteresēts ne klients, ne arī banka, jo tādā gadījumā pasliktināsies bankas kredītu portfeļa kvalitāte. Papildus *FKTK* informēja, ka tās ieskatā saskaņā ar spēkā esošo normatīvo aktu prasībām finanšu tirgus jomā kredītiestāde ir tiesīga patērētājiem piedāvāt slēgt līgumus, kuros var tikt pārskatīta gan procentu likmes fiksētā, gan arī mainīgā daļa, un fiksētās procentu likmes paaugstinājums no apmēram 0,9% līdz apmēram 6,0 % atbilst patlaban pastāvošajai tirgus situācijai.

2009.gada 4.martā *PTAC* saņēma *Bankas* paskaidrojumu, kurā *Banka* sniedza detalizētu paskaidrojumu un pamatojumu aizdevuma līgumos noteiktās procentu likmes palielināšanai. *Banka* atzīmēja, ka aizdevuma līguma 19.3.punkts (Jūsu noslēgtajā *Līgumā* pēc būtības identiska satura noteikums ir iekļauts 22.7.punktā) paredz fiksētās procentu likmes daļas pārskatīšanu ik pēc trīs gadiem no līguma spēkā stāšanās dienas, kā arī banka pilda līgumos uzņemtās saistības informēt par izmaiņām aizdevuma procentu

likmēs. Vienlaikus Banka norādīja: „Bankai ir pamatots iemesls procentu likmes grozīšanai aizdevuma līgumos: naudas resursu cenu, par kādu Latvijas kredītiestādes aizņemas starptautiskajā naudas tirgū, ietekmē starptautisko reitingu aģentūra piešķirtie reitingi Latvijas valstij. Periodā no 2006.gada līdz 2009.gadam „Moody`s” piešķirtais kredītreitings ilgtermiņa ieguldījumiem ārvalstu valūtā tika mainīts no A2 2006.gadā uz Baa1 2009.gada februārī. Naudas resursu cena par kādu Banka piesaista kredītresursus ir tieši saistīta ar tai piešķirto kredītreitingu. Savukārt Bankai piešķirtais kredītreitings parasti ir vienu pakāpi zemāks par Latvijas valsts kredītreitingu. Kredītreitinga samazināšana izsauca naudas resursu cenas strauju pieaugumu 2008.gadā, kas turpinās 2009.gadā. Turpinot piemērot klientiem iepriekš noteikto naudas resursu cenu, Banka sevi pakļauj riskam, kurš zināmā laika periodā radītu ievērojamus zaudējumus un var pat izsaukt maksātnespēju. Banka saprot, ka patlaban pastāvošā tirgus situācija liedz patērētājam pārkreditēties uz citu banku. Taču tieši tādā pašā situācijā šobrīd atrodas arī Bankas attiecībā pret starptautiskajiem finanšu investoriem, kuri nosaka riska piecenojumu balstoties uz piešķirto kredītreitingu. Tāpēc Banka piedāvā klientiem solidāri uzņemt naudas resursu cenu sadārdzinājumu.”

Kā 2009.gada 2.marta vēstulē Nr.4.3.-38/28 PTAC ir informējusi arī Latvijas Komerčbanku asociācija: „Fiksētās likmes līgumos reti kad tiek noteiktas uz termiņiem, kas pārsniedz piecu gadu periodu, visbiežāk konkrētā procentu likme attiecināma uz ne ilgāku kā divu gadu termiņi. Tad saskaņā ar līguma noteikumiem pusēm jāvienojas par jaunu likmi vai kredīts jāatmaksā. Līdzīgi noteikumi var būt paredzēti gadījumos, kad atlīdzība par aizdevuma izmantošanu noteikta mainīgās procentu likmes veidā. Mainīgās procentu likmes mainīgo daļu veido valūtas starpbanku aizņemšanās procentu likmes (RIGIBOR, LIBOR) jeb šīs naudas resursu cena, kuru konkrētais kredīta devējs neietekmē, un fiksētā daļa, ko nosaka pats pakalpojuma sniedzējs un kuras ekonomiskā būtība, cita starpā, ir maksa par riskiem. Tā kā reālā resursu piesaistes cena katrai kredītiestādei tomēr ir atšķirīga, tāpat kā atšķirīga ir katra konkrētā klienta ienākumu struktūra un pietiekamība, kā arī saistību nodrošinājuma likviditāte, procentu likmju apmērs konkrētos kredītēšanas līgumos vienmēr ir atšķirīgs.

Apzinoties neiespējamību ilgtermiņā prognozēt cenas, par kādām attiecīgā banka spēs turpmāk piesaistīt jaunus kredītresursus, kā arī katra konkrētā kredītēšanas darījuma risku līmeņa stabilitāti, kredītiestādes iekļauj līgumos, kuru termiņi pārsniedz 10, 15 un pat 25 gadus, atbilstošus noteikumus, kas paredz periodisku procentu likmes pārskatīšanu. Tā, piemēram, pašreizējā eiro EURIBOR likmju pazemināšanas pasaules finanšu tirgos pavisam noteikti nav viennozīmīgi vērtējama kā apstāklis, ka Latvijas kredītiestādēm kopumā un katrai no tām atsevišķi eiro valūtas resursi būs pieejami par šo cenu. Vienlaicīgi palielinoties riskiem attiecībā uz konkrēta klienta maksātpēju, mainīgās procentu likmes fiksētā daļa var pieaugt par vairākiem procentu punktiem. [...]

Sakarā ar iepriekš minēto nereti arī līgumos, kuros paredzēta mainīgā procentu likme par aizdevuma izmantošanu, iekļauti noteikumi par šī parametra fiksētās daļas pārskatīšanu pēc noteikta laika perioda – diviem, trim vai pieciem gadiem. Beidzoties t.s. „procentu likmes periodam”, līdzīgiem ir jāvienojas par jaunu procentu likmi, vadoties no attiecīgā brīža vispārējās finanšu tirgus situācijas un konkrētā klienta līdzšinējās saistību izpildes disciplīnas un turpmākās maksātpējas izvērtējuma.[...]

[2] Papildus PTAC paskaidro, ka, noslēdzot Līgumu, atlīdzība par aizdevuma izmantošanu tiek noteikta procentu izteiksmē kā fiksētā jeb nemainīgā procentu likme vai arī mainīgā procentu likme, kura savukārt sastāv no mainīgās un nemainīgās daļas. Tomēr normatīvie akti neaizliedz kredīta devējam līguma darbības gaitā pārskatīt kā fiksēto likmi, tā arī mainīgās likmes nemainīgo daļu, ja tas ir paredzēts līgumā, kā tas arī ir konkrētajā gadījumā, proti, Līguma 22.7.punktā.

[3] *PTAC* paskaidro, ka saskaņā ar *Patērētāju tiesību aizsardzības likuma* (turpmāk – *PTAL*) 25.panta ceturtais daļas 4.punktu un 6.punktu tā funkcijās ietilpst par patērētāju tiesību pārkāpumiem saņemto patērētāju iesniegumu izskatīšana, palīdzības sniegšana patērētājiem konfliktu risināšanā ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem, kā arī patērētāju likumīgo prasību izpildes pieprasīšana, kā arī patērētāju tiesību ievērošanas uzraudzība līgumu projektos un līgumos, ko patērētāji slēdz ar ražotājiem, pārdevējiem vai pakalpojumu sniedzējiem, arī normatīvajos aktos paredzēto darbību veikšana, lai ražotājs, pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs grozītu līguma projektu vai pārtrauktu pildīt līguma noteikumus, ja līguma projektā vai noslēgtajā līgumā konstatēti netaisnīgi vai neskaidri noteikumi. Saskaņā ar *PTAL* 6.panta trešās daļas 5.punktu par netaisnīgu līguma noteikumu ir uzskatāms līguma noteikums, kurš atļauj ražotājam, pārdevējam vai pakalpojuma sniedzējam palielināt cenu un nedod patērētājam tiesības atcelt līgumu, ja galīgā cena ir pārmērīgi augsta salīdzinājumā ar cenu, par kuru līgumslēdzējas puses vienojās, slēdzot līgumu. Līdz ar to, novērtējot *Bankas* rīcību, paziņojot Jums par procentu likmes izmaiņām, *PTAC* saskaņā ar *PTAL* 6.panta trešās daļas 5.punktu ir nepieciešams konstatēt, vai *Banka* ir devusi Jums tiesības atcelt *Līgumu*, ja galīgā cena ir pārmērīgi augsta salīdzinājumā ar cenu, par kuru Jūs un *Banka* vienojāties, slēdzot *Līgumu*.

Līguma 22.7.punktā cita starpā ir noteikts, ka *Banka* ne vēlāk kā vienu mēnesi pirms noteiktā trīs gadu fiksētās procentu likmes perioda beigām nosūta aizņēmējam paziņojumu, kurā norāda jauno piedāvāto fiksēto procentu likmi un termiņu, līdz kuram aizņēmējam ir ar *Banku* jāparaksta pielikums pie aizdevuma līguma par fiksētās procentu likmes maiņu. Savukārt, ja norādītajā termiņā *Banka* un aizņēmējs nevar vienoties par aizdevuma mainīgās procentu likmes fiksēto daļu, aizņēmējs apņemas divu mēnešu laikā pēc kārtējā trīs gadu perioda beigām atmaksāt *Bankai* visu saņemto un vēl neatmaksāto aizdevumu, uzkrātos procentus un jebkurus maksājumus, kas veicami saskaņā ar aizdevuma līguma un tam pakārtoto dokumentu noteikumiem.

Ņemot vērā, ka no *Līguma* 22.7.punkta izriet Jūsu tiesības lauzt noslēgto *Līgumu* gadījumā, ja Jūs nepiekritīsiet *Bankas* piedāvātajam procentu likmes (pakalpojuma cenas) paaugstinājumam, kā arī no *Līguma* izrietošo saistību izpildei, *Banka* Jums ir paredzējusi divu mēnešu termiņu (skaitot no trīs gadu procentu likmes perioda beigām), lai atmaksātu no *Līguma* izrietošās saistības, tad *PTAC* nekonstatē *Bankas* rīcībā *PTAL* pārkāpumu. Tādejādi, ņemot vērā iepriekš minēto, jo īpaši Latvijas kredītiestāžu uzraugošās iestādes *FKTK* sniegto viedokli, *PTAC* ieskatā *Banka*, iekļaujot *Līgumā* tādu līguma noteikumu kā *Līguma* 22.7.punkts, nav pārkāpusi patērētāju tiesību aizsardzību reglamentējošo normatīvo aktu prasības.

Papildus *PTAC* atzīmē, ka atbilstoši *PTAL* 25.panta ceturtajā daļā noteiktajai kompetencei nav tiesīgs izvērtēt *Bankas* piedāvātās procentu likmes samērīgumu.

[4] Vienlaikus informējam Jūs, ka *PTAC* normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir vērtējis arī citus noslēgtajam *Līgumam* pēc būtības identiska satura līguma noteikumus un 2009.gada 12.februārī ir pieņēmis patērētāju kolektīvo interešu lēmumu par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem Nr.9-Ig (turpmāk – *Lēmums*), ar kuru *Bankai* aizliegts piemērot attiecībās ar patērētājiem līgumos iekļauto šķērējietas klauzulu. Vienlaikus norādām, ka attiecībā uz citiem *PTAC* konstatētajiem netaisnīgajiem līguma noteikumiem *PTAC* pašlaik sagatavo lēmuma projektu, kura izraksts pēc tā pieņemšanas tiks publicēts *PTAC* mājas lapā internetā <http://www.ptac.gov.lv> sadaļā „*PTAC lēmumi*”, kurā jau ir izvietots *PTAC* pieņemtā *Lēmuma* izraksts.

[5] Attiecībā uz Jūsu izteikto lūgumu *PTAC* sniegt skaidrojumu par *Līguma* *Grozījumu* noslēgšanas tiesiskumu, informējam Jūs, ka *PTAC* ir izvērtējis *Grozījumu* atbilstību normatīvo aktu prasībām un normatīvo aktu pārkāpumu ir konstatējis *Grozījumu* punktā, kas nosaka: „*Aizdevuma līgumā noteiktajos gadījumos, vienpusēji*

izbeidzot aizdevuma līgumu, Banka ir tiesīga iesniegt pieteikumu tiesā saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanai un pakļaut saistību bezstrīdus piespiedu izpildei bez brīdinājuma izsniegšanas aizņēmējam un iekļātājam”.

PTAC norāda, ka saskaņā ar PTAL 5.panta otrās daļas 5.punktu un 6.panta trešās daļas 1.punktu šāds līguma noteikums daļā – „bez brīdinājuma izsniegšanas aizņēmējam un iekļātājam” – ir vērtējams kā netaisnīgs līguma noteikums un nav iekļaujams ar patērētājiem noslēgtajos līgumos, jo patērētājam kā „vājākai” līgumslēdzējpusēi nav dotas vienlīdzīgas iespējas savu tiesību aizsardzībai. Juridiskajā literatūrā ir norādīts, ka „parādnieka brīdināšana par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu ir nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija, jo pieteikumi tiesā tiek izskatīti bez saistības dalībnieku klātbūtnes un nepaziņojot viņiem par to izskatīšanu. Tāpēc likumā paredzētais brīdinājums ir vienīgā parādniekam dotā iespēja celt iebildumus pret saistības bezstrīdus piespiedu izpildes pieļaušanu vai arī pārsūdzēt brīdinājumu tiesā, ja to pieļauj likums” (Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 561.lpp).

Vienlaikus PTAC norāda, ka pēc būtības identiska satura līguma noteikumu jau iepriekš ir konstatējis arī ar citu patērētāju noslēgtajā līgumā. Līdz ar to PTAC 2009.gada 30.decembrī ierosināja administratīvo lietu un pieprasīja Bankai sniegt paskaidrojumu, kā arī atbilstoši PTAL 25.panta astotās daļas 1.punktam ierosināja Bankai iesniegt PTAC rakstveida apņemšanos novērst PTAC konstatēto patērētāju tiesību pārkāpumu. 2010.gada 21.janvārī PTAC saņēma Bankas 2010.gada 19.janvāra atbildes vēstuli Nr.2.10.17.54 ar paskaidrojumu. Ņemot vērā Bankas paskaidrojumā sniegto viedokli, PTAC sniedza papildus argumentāciju, pamatojot savu viedokli par Grozījumu punkta atbilstību normatīvo aktu prasībām un 2010.gada 1.februārī ar vēstuli Nr.21-04/800-K-677 atkārtoti ierosināja Bankai līdz 2010.gada 15.februārim atbilstoši PTAL 25.panta astotās daļas 1.punktam iesniegt PTAC rakstveida apņemšanos novērst PTAC konstatēto patērētāju tiesību pārkāpumu. Ņemot vērā, ka Banka arī 2010.gada 15.februāra atbildes vēstulē Nr.2.10.17/144 savu pārkāpumu neatzina, informējam Jūs, ka PTAC arī par Grozījumu projektā ietverto un patērētājiem piedāvātā netaisnīgā līguma noteikumu pašlaik sagatavo patērētāju kolektīvo interešu lēmuma projektu par nevienlīdzīgiem un netaisnīgiem līguma noteikumiem. Citos Grozījumu punktos PTAC atbilstoši savai kompetencei pārkāpumus nav konstatējis.

[6] Attiecībā uz citiem Grozījumu projektā iekļautajiem punktiem, pret kuriem Jums ir pretenzijas, PTAC paskaidro, ka civiltiesiskajās attiecībās pastāv pušu privātautonomijas princips, kura būtība ir tā, ka indivīdiem ir tiesības brīvi noteikt savstarpējās tiesiskās attiecības (*skat.; Levits E. Samērīguma princips publiskajās tiesībās. Likums un Tiesības, 2000, Nr.9, 263.lpp.*). Līdz ar to PTAC atzīmē Civillikuma 1427.pantu, kura skaidrojumā civiltiesību doktrīnā norādīts „Darījums nevar noteikt bez tā dalībnieka vai dalībnieku gribas vai pretēji gribai. (..) Līgumos, tas ir, divpusējos vai daudzpusējos darījumos, atspoguļojas gribas izpaudumi, kas to dalībniekiem ir atšķirīgi no ekonomiskā viedokļa, bet ir saskaņoti tādā veidā, ka apmierina visu dalībnieku vēlmes” (*Latvijas Republikas Civillikuma komentāri, Saistību tiesības (1401.-2400.p.), otrais izdevums; Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā, Rīga, 2000, 37.lpp.*). Savukārt Civillikuma 1511.pants sniedz Civillikumā pieņemtā nozīmē lietotā termina „līgums” skaidrojumu – vairāku personu savstarpējs ar vienošanos pamatots gribas izteikums, kura mērķis ir nodibināt saistību tiesību. No augstāk minētā izriet, ka līguma noslēgšana ir pušu brīva izvēle, kas tiek realizēta veidojot saskaņīgu gribas izpaudumu. Ievērojot augstāk minēto, puses par līguma noteikumiem vienojas un tās nevar piespiest parakstīt nepieņemamus līguma noteikumus.

PTAC paskaidro, ka līdz ar to Banka, ņemot vērā Līguma 22.7. punktā paredzēto pienākumu pusēm vienoties par līguma grozījumiem attiecībā uz pievienotās procentu

likmes apmēru, ir tiesīga Jums piedāvāt ekonomiski pamatotu procentu likmi, ierosinot noslēgt *Līguma* grozījumus, vai izbeigt *Līgumu*, ja puses par procentu apmēru nevienojas, tomēr *Bankai* atbilstoši noslēgtā *Līguma* un *Civillikuma* noteikumiem nav tiesību iekļaut *Līguma* grozījumos citus noteikumus, par kuru saturu puses nav iepriekš vienojušās. Tādejādi piedāvājums noslēgt vienošanos par citiem *Līguma* grozījumu punktiem ir uzskatāms par oferti, kuru Jums atbilstoši *Civillikuma* noteikumiem ir tiesības noraidīt un prasīt noslēgt *Līguma* grozījumus tikai, ievērojot *Līguma* 22.7.punktu, grozot līgumā noteikto procentu likmi.

[7] Vienlaikus informējam Jūs, ka *PTAC*, izvērtējot *Iesniegumā* un tam pievienotajos lietas materiālos minētos apstākļus, konstatēja *Bankas* rīcībā *Līguma* 22.7.punkta pārkāpumu, nosūtot 2009.gada 10.oktobra paziņojumu par procentu likmes paaugstināšanu, neievērojot *Līgumā* noteikto viena mēneša paziņošanas termiņu. Līdz ar to *PTAC* pilnīgai un objektīvai lietas apstākļu noskaidrošanai 2010.gada 22.februārī ar vēstuli Nr.21-04/1366-V-31 pieprasīja *Bankai* sniegt paskaidrojumu par *Bankas* rīcību, ievērojot *Civillikuma* noteikumus par laiku un vietu tiesiskā darījumā, kā arī līguma blakus noteikumus.

2010.gada 12.martā *PTAC* saņēma *Bankas* 2010.gada 12.marta atbildes vēstuli Nr.2.10.17/206 (turpmāk – *Paskaidrojums*), kurā *Banka* atzīst, ka atbilstoši *Līguma* 22.7.punktā noteiktajai kārtībai *Banka* nav ievērojusi paziņojuma par izmaiņām procentu likmēm nosūtīšanas termiņu, līdz ar to *Banka* ir pieņēmusi lēmumu saglabāt aizdevumam *Līgumā* noteikto procentu likmi līdz nākamajam procentu likmes pārskatīšanas periodam.

Ievērojot, ka *PTAC* savas kompetences ietvaros Jums ir sniedzis skaidrojumu par *Iesniegumā* minēto un *Līguma* noteikumu atbilstību *PTAL* prasībām, ņemot vērā, ka *Banka Paskaidrojumā* ir atzinusi savu *Līguma* noteikumu pārkāpumu un ir apņēmusies to novērst, informējam Jūs, ka *PTAC* izbeidz Jūsu *Iesnieguma* izskatīšanu atbilstoši *PTAL* 25.panta 8.³ daļai, konkrētajā gadījumā administratīvo lietu neuzsākot.

Pielikumā: *Paskaidrojuma* kopija uz vienas lapaspuses.

Direktore

(paraksts)

B.Vītoliņa

(..)

IZRAKSTS PAREIZS